

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Ніна Федорівна Федорова,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу
моніторингу обдарованості дітей та молоді
Інституту обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

УДК 37.013.74

ОБДАРОВАНІ ДІТИ НІМЕЧЧИНИ

Загальна структура системи освіти у Німеччині

Народна освіта у Німеччині має такі ступені: дошкільний, початковий, другий і третій ступені, післядипломний.

Дошкільний ступінь охоплює навчальні заклади для дітей у віці від декількох місяців до початку навчання. Навчання обов'язково розпочинається з шести років. Діти, які нездатні навчатись на початковому ступені відвідують дошкільні відділення дитячих садочків, так звані нульові класи. Відвідування цих навчальних закладів є добровільним. Однак на різних землях (адміністративних одиницях) це питання вирішується по-різному.

Денні заклади дошкільного рівня є невід'ємною частиною народної освіти для дітей. Згідно з законом «Про допомогу дітям та молоді» ці заклади мають основним завданням стимулювати розвиток дитини до рівня відповідальної за себе та соціально свідомої особистості. Це завдання охоплює виховання, освіту та догляд за дитиною, що спрямовано на її соціальний, емоційний, фізичний та духовний розвиток [1]. Послуги у цих закладах повинні організаційно та педагогічно орієнтуватися на потреби дітей та їхніх сімей. Діти через гру засвоюють різноманітність світу, розвивають здібності та навички. Дитячий садок повинен полегшити дітям, відповідно до їхнього розвитку, перехід до початкового ступеня. Сьогодні увага зосереджена на заходах, що стимулюють мовну компетенцію дошкільнят.

Перебування у дитячому садочку розраховане на дітей з 3-х до 6-ти років. У таких освітніх закладах відбувається початковий розвиток розумових, фізичних, емоційних та соціальних здібностей. Згідно із Загальним Договором земель «Про ранню освіту»

у денних закладах для дітей основними напрямками освіти є: мова, літери, спілкування; особистий та соціальний розвиток, виховання цінностей, релігійна освіта; математика, природничі науки, (інформаційна) техніка; тіло людини, рух, здоров'я; музична освіта, користування технічними засобами; природа та культурне оточення [4; 5].

Початковий ступінь. Діти, які досягли шестирічного віку переходять на навчання до початкового ступеня, що охоплює 1–4 класи. У Берліні та Бранденбурзі початковий ступінь охоплює 6 класів [1]. Належну увагу приділяють дітям з особливими потребами. Для них існують різні типи навчальних закладів, залежно від виду потреб, а в деяких землях їх називають школами стимулювання розвитку, центрами стимулювання розвитку або школами для інвалідів.

Перехід до другого ступеня (рівня середньої освіти) здійснюють всі діти обов'язково. Навчальний процес врегульовують представники влади земель, на територіях яких розташований навчальний заклад. На цьому етапі майже відсутні альтернативні навчальні заклади, оскільки початкова школа є обов'язковою для всіх дітей до 10-ти років.

Другий ступінь народної освіти у Німеччині розподіляють на два періоди, а саме: другий ступінь I; другий ступінь II.

Другий ступінь I охоплює період від 5-го до 9/10 класів (залежно від землі), а *II* – охоплює період від 9/10 класів до 12/13 класів.

Організація освіти в землях на другому ступені I характеризується тим, що вони розподіляються за певними типами. У більшості земель вони такі: неповна середня школа; реальна школа; гімназія; загальна школа (школа єдиної програми). В окремих землях

система освіти на цьому рівні має таку структуру: додатковий клас; орієнтаційний клас; *Mitelschule* (середня школа Саксонії); *Regelschule* (середня школа Тюрингії); *Sekundarschule* (середня школа Бремен); *Erweiterte Realschule* (середня школа Саарляндії); *Integrierte Haupt – und Realschule* (інтегрована основна та реальна школа – на стадії експерименту); об'єднана основна школа та реальна (на стадії експерименту); Регіональна школа; *Duale Oberschule* (дуальна середня школа); *Oberschule* (повна середня школа); *Wirtschaftsschule* (економічна школа); *Werkrealschule* (середня школа з професійним спрямуванням); *Gemeinschaftsschule* (школа для дітей з різних віросповідань).

Разом із вищезгаданими школами на території кожної землі (адміністративної одиниці) функціонують загальні школи та школи особливого типу.

Після здобуття загальної обов'язкової освіти у віці 15 років відбувається перехід до другого ступеня II відповідно до документів та допусків, що підготовлених наприкінці другого ступеня I. Другий ступінь II є особливим з точки зору вищої освіти, оскільки він не є обов'язковим і дає підставу вступу до вищих навчальних закладів.

Загальноосвітню та професійну шкільну освіту переважно надають такі заклади: гімназії або вищий гімназійний ступінь; професійна школа; професійне училище; загальноосвітня спеціалізована школа. В окремих землях існують: професійна гімназія; професійна школа вищого ступеня, професійний коледж.

Загальні цілі другого ступеня I

Навчання і виховання у навчальних закладах Німеччини здійснюється відповідно до Договору Конференції міністрів культури та освіти «Про види шкіл та шляхи освіти», де записано, що освіта прагне до:

- стимулювання загального розумового, духовного та фізичного розвитку учнів, виховання самостійності та здатності приймати рішення, а також особистої та політичної відповідальності;
- забезпечення навчальних занять, які зорієнтовані на пізнавальний стан науки, та врахування відповідної вікової здатності розуміння;
- послідовно зростаюча постановка напрямів навчання, що охоплюють індивідуальні здібності та нахили учнів;
- забезпечення пропускнуої спроможності, що після фази орієнтації також відкриває можливості зміни способу освіти [6].

Загальні цілі другого ступеня II

Освіта цього ступеня готує учня до закінчення спеціального навчання, яке дає доступ до вищої освіти. Метою навчання на цьому ступені є отримання **Загального атестату зрілості**, що дає право навчатися у вищому навчальному закладі, а також уможлиблює шлях до професійного навчання. Обов'язковими для вступу до вищих навчальних закладів є такі вимоги:

- мінімум два навчальних предмета з підвищеним рівнем вимог;
- два з трьох навчальних предметів – німецька, іноземна мова та математика;

- мінімум один обов'язковий навчальний предмет (визначається землею або теологія може представляти суспільно-наукове поле завдань).

Необхідно також зазначити, що більшість навчальних закладів на цьому етапі є державними і навчання здійснюється безкоштовно.

Державна підтримка обдарованих дітей у Німеччині

Інтерес до феномену обдарованості у Німеччині завжди був високим. Майже сто років це явище досліджують і підтримують його розвиток. Перші два фонди з підтримки обдарованості було започатковано ще у 20-х рр. XX століття. Приватний фонд Максимиліанеум (для хлопчиків-учнів) у Баварії та Ювілейний фонд Віттельсбах (для дівчат-учениць) беруть початок ще з кінця XIX століття. У 1950–1970-х рр. заснували фонди підтримки студентів. У 1950–1977 рр. тема обдарованості в Німеччині не була популярною, а з 1978 р. про неї почали дискутувати і з'явилися перші проекти щодо розвитку обдарованості дітей. У 1999 р. по всій території країни було засновано консультативні центри з питань обдарованості (Консультаційний центр з питань підтримки високообдарованих дітей у м. Гох, Консультаційний центр у м. Майнталь тощо).

Початок XXI ст. слугував стартом для нових досліджень та створення організацій. Так, у землях Гессен, Баварія, Берлін та Бранденбург високообдаровані діти були визнані на законодавчому рівні. Для всієї країни стало нормою у гімназіях та школах всіх форм власності пропонувати програми розвитку для таких дітей в межах шкільної програми. Сьогодні це питання є одним з ключових як на Федеральному, так і на земельному рівнях.

З 1980-х рр. не існувало чіткого загальноновизнаного поняття «обдарованість». Необхідно врахувати особливості перекладу цього поняття з німецької на українську мову. Розповсюдження набули поняття «вундеркінд» (*Wunderkind*), «геній» (*Genie*), «талановитий» (*Talentiert*), «особливо здібний» (*Beesonder brfahigt*).

Високообдаровані діти порівняно з однолітками сьогодні в деяких землях мають державну підтримку, а в деяких – вона відсутня.

З урахуванням особливості поділу шкільної освіти Німеччині необхідно поділити підтримку обдарованих дітей за віковими психолого-педагогічними категоріями: 1) дошкільнята; 2) діти шкільного молодшого віку; 3) діти середнього ступеня I; 4) діти середнього ступеня II.

Обдаровані діти *дошкільного віку* підтримуються не так, як інші вікові категорії. Тут йдеться про збагачення, як психолого-педагогічний метод. Діти *початкового ступеня* навчання мають можливість розвивати обдарованість. Гнучка початкова форма передбачає індивідуалізований план початку навчання. Для цієї категорії дітей розроблено та втілюється у навчальний процес багато заходів зі збагачення знань та навичок, серед яких популярними є конкурси, олімпіади для обдарованих дітей земельного рівня.

Для дітей *середнього ступеня I та II* передбачено варіанти підтримки, серед яких окрім акселерації та збагачення, пропонується індивідуалізація навчального процесу, інтегроване навчання, а також внутрішня та зовнішня диференціація. Сьогодні з традиційними методами збагачення обдарованих дітей (гуртки, конкурси тощо) застосовуються нетрадиційні. Цікавими на нашу думку є такі: допуск гімназистів до відвідування навчальних занять у ВНЗ, проведення земельних семінарів з певної тематики. Такі заходи, як шкільні академії, літні табори з конкурсами, а також спеціальні заняття в гімназіях для високообдарованих дітей тощо. Перелічені заходи можуть доповнюватися підтримкою приватних закладів позашкільного навчання, спілок та об'єднань, що у різній формі сприяють розвитку здібностей високообдарованих учнів.

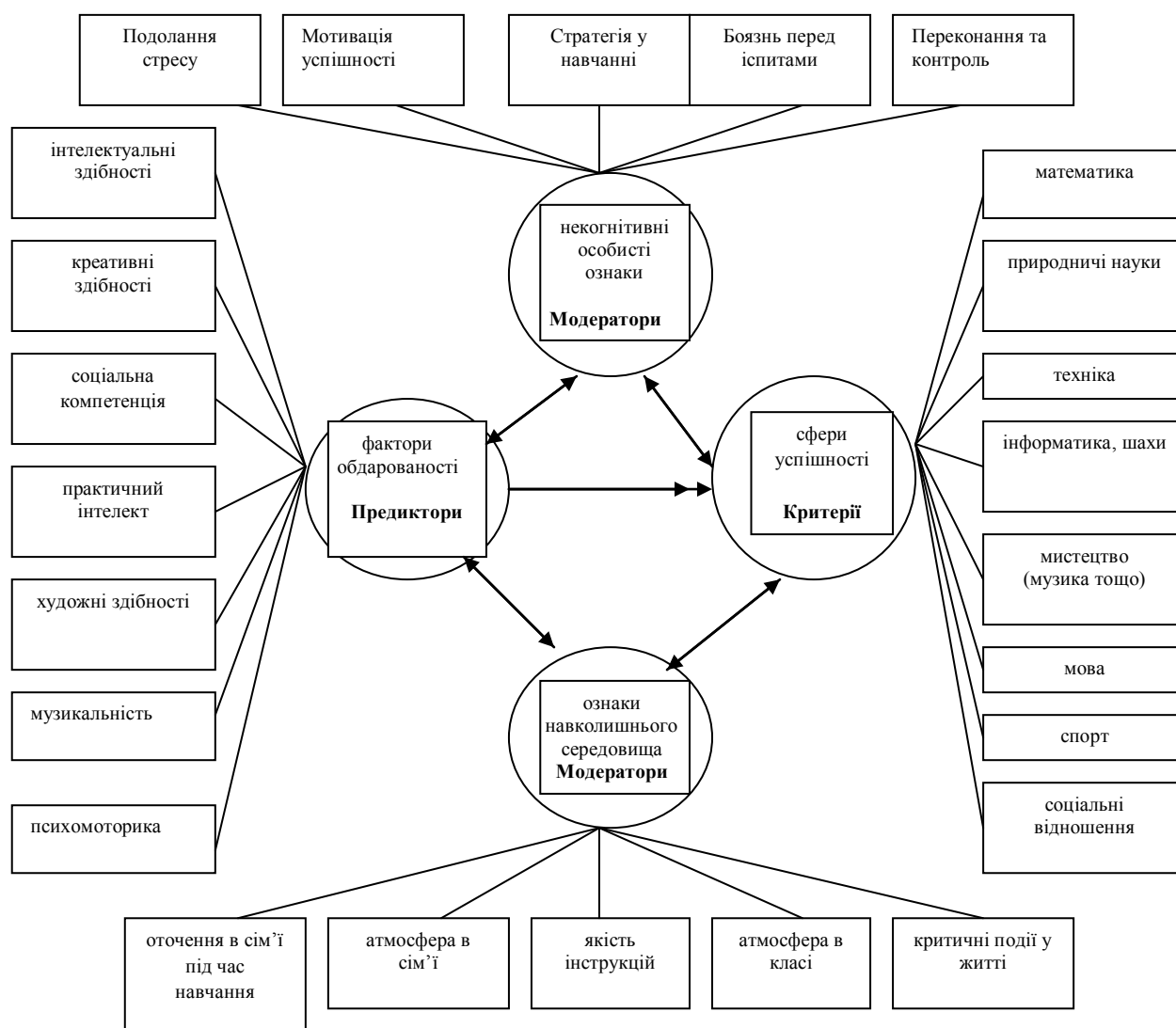
Суб'єктами щодо діяльності з обдарованими учнями є: *спеціалізовані дитячі садки; початкові, загальноосвітні, професійні школи та гімназії всіх форм*

власності; школи зі спеціалізованими предметами (музичні, образотворчі, спортивні тощо); громадські та релігійні організації; спілки батьків, психологів, учителів; приватні школи, гімназії та дитсадки; університети, науково-дослідні інститути та центри; державні та приватні фонди.

Громадські організації завжди відігравали значну роль у діяльності з обдарованими дітьми. Так, у 1978 р. було засновано першу організацію – «*Німецьке товариство високообдарованої дитини*». З того часу ця організація у столицях кожної федеральної землі відкрила консультативні центри, має спеціальні курси та заходи щодо підтримки обдарованості та здійснює наукову діяльність, що є визначальним. Громадські організації постають невід'ємною складовою такої діяльності.

Найбільшими здобуткам у діяльності з обдарованими дітьми у Німеччині є:

– мюнхенська (рис. 1) та берлінська моделі обдарованості;

- представленість у законодавстві обдарованих дітей;
- створення 11 фондів на федеральному рівні, що збагачують підтримку студентів та молодих науковців;
- значна база шкіл, що працюють з обдарованими дітьми межах шкільної програми.

Таким чином, Німеччина як країна з могутньою економікою має значну кількість приватних і громадських ініціатив щодо діяльності з обдарованими особистостями. Важливою є державна економічна підтримка такого напрямку діяльності, що по різному реалізують на землях. В одному випадку, кошти виділяють на оснащення матеріально-технічної бази, а в іншому – вчителі отримують дотації за таку діяльність від земельних міністерств. Лише в окремих землях діяльність з обдарованими дітьми відводиться окремою статтею земельного бюджету. Оскільки середня освіта перебуває в компетенції земель, то картина такої діяльності загалом є неоднорідною.

Вважаємо, що Україна могла б перейняти досвід Німеччини в аспектах: 1) виділення ефірних годин на телебаченні; 2) популяризація цього питання у

друкованих виданнях; 3) створення консультаційних центрів на рівні району, області, а пізніше у кожному закладі середньої освіти.

Використані літературні джерела

1. Das Bildungswesen in der Bundesrepublik Deutschland 2010, KMK. – Bonn, 2011.
2. Gemeinsamer Rahmen der Länder für die frühe Bildung in Kindertageseinrichtungen (Beschluss der Jugendministerkonferenz vom 13./14.05.2004/ Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 03/04.06.2004).
3. Empfehlungen zum Schulanfang (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 24. Oktober 1997).
4. Vereinbarung über die Schularten und Bildungsgänge im Sekundarbereich I (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 03.12.1993 i.d.F. vom 02.06.2006).
5. Служба статистики Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://WWW.destatis.de>. – Назва з екрана.
6. Bericht der Bund-Länder-Kommission, 2010.

